

LEIDA LEPAJÕE,
harrastuskodu-uurija

gasse peresse vähemalt neli last — see mitme lapse isa Tiit Tiidemann mõte («Edasi», 28. okt.) väärib edasiarendamist. Eesmärk ise pole mingi ime — mitu lapsepõlves oli enamikus maaperedes 3—5 last. Juhtusin Tiit Tiidemann mõtet kiitma ka noorte naiste seltskonnas, kus vestlusringis oli nii ühe, kahe kui ka kolme lapse ema, kuid seal läks vali protest lahti. Eks selle põhjused ole enamikule lugejaistki teada: kitsas korter, toidu- ja sukkpükste jms. sabad on ära väsitatud, pereväliste ülesandetele on nii isal kui ka emal palju ja laste jaoks aega vähe. Mu kaasvestlejad olid kahtlemata tublid ja targad noored naised, kellele oli selge, et kõigepealt tuleb olemasolevad lapsed tervetena ja inimlikult üles kasvatada, ja et paljud tingimused suure pere vajadusteks on praegu veel üsna nadid. Aga samal ajal — ma tuleb täita lastega. Võibolla ei oleks ma pidanud seda vestlust alustama linna-, vaid hoopis maanistega. Elamisruumi on ju maal rohkem... Jõuangi küsimuse juurde, mis minu arvates kuulub Eestimaa valusaimate valupunktide hulka. See on osa maaniste töö- ja elutingimuste sobimatus laste normaalseks kasvatamiseks.

len loomakasvatatajate töötingimustel kümmekond aastat üsna hoolega silma peal hoidnud. Kas need tingimused on viimase kümnendi jooksul muutunud? Missugused nad olid kaheksakümnendate aastate alguses? — Seda uuriti tookord tühjalt lüpsja ankeetküsitluse kaudu, tulemused avaldati ka trüki («Edasi» 15. det. 1983, «Sotsialistlik Põllumajandus» 1984/10, 1986/4 ja «Põllumajanduse Akadeemia» 29. mai 1983).

Enne trüki avaldamist sai EKP Keskkomiteele vastav ettekanne tehtud, naiste kongressil Tallinnas (1983) sellest räägitud, kongressi vaheajal Karl Vaino endalt küsitud, kas nõudmised naiste töötingimuste parandamiseks loomakasvatases, muu hulgas 6-tunnisele tööpäevale üleminek suurfarmides ja koormusnormide vastav vähendamine, peaksid olema reaalsed. Karl Vaino vastas, et saame hakkama, meie suur keskkomitee jõuab palju ära teha. Jäime ootama. Tõsi, mõnes majandis tehti tõesti üht-teist naiste töö kergendamiseks ja tööpäeva lühendamiseks, kuid suur osa vajalikust kogu meie vabariigi

ulatuses jäi tegemata. Ilmselt hoiati saaduste omahinda madalal. Ilma partei ja valitsuse otsusteta olulisi muutusi meie rahvamajanduses ei toimu. Vastav otsus aga jäi tulemata. Selle asemel kõneldi pidupäevadel loomakasvatatajate kõrgetest töönahtajatest. Mis aga kõige halvem: suurenesid kohustused (riiklik tellimust) ja märksa viletsamaks muutus toidulaud. Nüüd saime teada, et alates 1985. aastast on liha väljavedu järsult suurenenud; maainimesele aga öeldi: tööta paremini, siis saad ka ise rahuldavalt süüa. Kui arvestada, et loomakasvatataja arv on viimase poole sajandi jooksul vähenenud 10 korda, liha väljavedu meie vabariigist suurenenud samal ajal rohkem kui 10 korda, siis on selge, et surve selles osas on suurenenud kümme- kümne korda. Kas Eesti NSV valitsus tutvustas üliõpilistele organitele meie loomakasvatatajate töötingimusi? Pole juhtunud kuulma, et vastavasisuliselt sügavaid analüüse oleks tehtud ja tulemuse

välja arvatud, sest seda tehakse enamasti eraldi). Mõistkem maa- rahva uue põlvkonna kasvatamist igas aspektis sügavuti. Paljud suled ja suud ei korda ilmaaegu, et lapse kodu peab olema turvaline, ta peab leidma kaitset ja abi oma mures... Vaja on nii isa õpetusi kui hoolt, aga ema omi veel rohkem. Mulle meenub, et 1983. aastal öeldi «Edasi» vestlusringis: kui loomakasvatases töötavate naiste töötingimuste parandamiseks midagi ette ei võeta, siis tuleb krahhi. Seda ütlust tookord muidugi ära ei trükitud. Ka mõned vestlusringist osavõtjad arvasid, et lüpsja tööd tuleb ainult kiita. Ja muidugi, äkki tööpoolest võib leida ka positiivseid näiteid, kus lüpsja isegi öösel kell kaks rõõmuga lauta läheb. Niisugustele on enamasti viidatud seal, kus loomakasvatatajate töötingimuste parandamiseks ei ole tegelikult lillegi liigutatud. Loomakasvatuse on aga jõudnud kriisiseisundisse. Olukord halvenes järsult tänava suvel, kui jõu-

de saada (osta) 2 miljonit tonni (— 2 korda rohkem kui praegu) söödateravilja. Kas tegelik olukord vastab öeldule? Tegelikult on meil pooled laudad amortiseerunud, puudu on headest loomakasvatatajatest, olemasolevate töökoormus vajab vähendamist, tööd on omadustelt enamvähem samad mis naabritelgi (oli aeg, mil nad olid paremad) ja liha väljaveo suurenedes on põllumehed järjest raskemas olukorda sattunud. Söödad tänava kallineid, saadused mitte. Aastakümneid pole olnud tingimusi normaalseks elamuehituseks maal. Söödavaarinduse näitajad on Eestis praegu veel veidi paremad kui teistel, aga seda peamiselt vanade loomakasvatatajate erakordselt ennastohverdava töö tõttu. Ja veel seni välja ütlema põhjusel. Nimelt on mul olnud võimalus üliõpilistele nõupidamiste kuluaarides kuulda nõuannet (muidugi mitte minule): ärge kruvige söödavaarinduse näitajaid kõrgele, sest loomakasvatatajale tuleb ka varu-

Mida mele saaksime soovitada tootlusprogrammi paremaks täitmiseks ja loomakasvatuse kriisi ületamiseks? Üht-teist oli soovitatud mõeldud aastal avaldatud artiklis («Edasi», 15. oki. 1987). Tänavu oktoobris arutasime sama küsimust zooniseneriteaduskonna Rahvarinde kaastöögrupiga.

Arvati, et tingimata on vaja keskorganitele teatavaks teha Eesti loomakasvatuse kriisiseisund ja taotleda piima kokkuvõttehindade tõstmist vähemalt samale tasemele, nagu need on Leningradi ja Moskva oblastites (40—50 kop. kg), nähes ette piima hinna edasist tõusu tasemele, mis vastab piima tarbimisväärtusele valgu- ja rasvasisalduse alusel (vastava hinna määramise ettepaneku on autor välja töötanud ja seda ka tutvustanud Eestis ja kaugemalgi). Tuleb läbi vaadata piima omahinna arvestamise kord ning omahinda mitte kunstlikult alandada. Tuleb lõpetada hinnalisa maksimine suurte pullide (üle 400 kg) eest, sest see hinnalisa soodustab pullide vanaks pidemist, sööda ja tööaja raiskamist, saaduste halvenemist (rasvane liha), ning üleminekut ekstensiivsele tootmisele. Järsult suurendatagu meestööjõu osa loomakasvatases, naistel aga võimaldagu tööd kodu lähedal, seostades seda laste eest hoolitsemisega.

Saaduste paranedes võib neid ka vähem toota. Näiteks 5000 tonni veiserasva asemel, mida odavalt Kuubale müüme, on õigem toota midagi meie vajalikumat, milleks kutub vähem sööta ja muud.

Ka mina arvan, et liha väiksem väljavedu Eestist on mõõdapäasmatu. Seda ütles Ants Erg «Viljaveskis» 25. oktoobril, seda on öelnud ka paljud mu kolleegid. See oleks üks võimalus 100-kordselt tõusnud pinget (surve) alandamiseks liha tootmisel ja ka töövõõrandumisele ülesamiseks loomakasvatases. Kui jõusööta vedada vähem sisse ja liha vähem välja, siis normaalsele piimahindade puhul ei kannaks põllumees kahju, vaid vastupidi. Ja toidulaud oleks rikkam kui praegu, sest piimalehm kasutab sööta 3—5 korda, vahel isegi 10 korda paremini kui lihalaom. Kahju, et me kõik seda fakti ei arvesta.

Aastal 2000 tahaksin kuulda praegu veel sündimata laste naeru, oma ema ja isa hooli all kasvanud laste kiikide. Selleks tuleb aga palju ära teha naiste töö- ja elutingimuste parandamiseks. Ei lähe maanaised ise Olemnõukogu ette piketeerima. Mitme lapse isa Tiit Tiidemann eeskujul väärib järgimist, aga maal tuleb siiski alustada lastekasvatuseks sobivate tingimuste loomisest.

Raha on vaja, olemasolevatele ja veel sündimata lastele vanemate hoolt, armastust ja lüpsisooja piima veelgi rohkem! Sellepärast on perestroika loomakasvatusekski lõppepoolest vajalik.

Leida Lepajõe

Kas jälle mööda?

oleks kusagil «kõrgema» esitatud. Küll aga on teada, et tippmajandide tutvustatakse keskmiste pähe, nagu näidati 9. mai nimelist kolhoosi M. Gorbatsõvile tema külaskäigul Eestisse.

Kui palju jääb praegu aega lüpsjal oma laste jaoks! Selle kohta on meil värsked andmeid. Näiteks oktoobrikuus kaitsitud kaugüliõpilaste diplomitööde hulgas oli üks, kus olid suhteliselt jõuka kolhoosi lüpsjate töö kronometreerimise ja tööliste ankeeteerimise tulemused andmed (Ellu Maasi töö). Uuritud majandis on lüpsja keskmiseks koormuseks platsilüpsil 175 lehma, lüpsitakse kaks korda päevas, töötuskiid on kell 6—10 ja 17—21. Koos töölemineku ja töölt tuleruga on lüpsja kodust ära talvel 9—10 tundi, suvel keskmiselt 11 tundi. Küsitletud lüpsjatel oli kodu 1—5 last, kellega tegelda jäi aega 1—2 tundi päevas. Kui lüpsjad kella 11 paiku koju jõuavad, on lapsed koolis; kui lapsed koolist tulevad, on emal aeg hakata minekuks valmistuma; kui ema õhtul laudast tuleb, on aeg lapsed magama panna. Nii on paljudes majandites. Andmefesse süvenedes tunnen äkki, nagu kuuleksin ema järele igatsevat laste — ka sündimata jäänute — nuttu. Lüpsjad ja traktoristid on meie põllumajanduse põhikaader, kui nemad järehtulijaid ei kasvatata või kasvatavad halvasti, kaob maarahvas kiiremini kui muidu.

Loeme eelmise lõigu veel kord läbi ja võtame kokku. Praeguse töökorralduse puhul pühendavad meie parimad maanaised (kehvad ei tule pikemaajase lüpsjatööga üldse toime) 9—11 tundi oma ajast loomadele, lastele jääb vaid 1—2 tundi (toidu valmistamine, koristamine ja poeskäimine on

sööfate hinnad tõusid, saaduste hinnad aga mitte ja kui paljudes majandites ei jätkunud enam raha palgagi regulaarseks maksmiseks. Enamik kriisi põhjustest on toimunud juba pikka aega. Siia kuulub põllumehe peremehehuvide vähenemine, tippjuhtide puuduv huvi loomakasvatatajate töötingimuste vastu, järjest suurenevad müügikohustused ja tööpinge, mis mõjub halvasti nii maakodudele kui ka laste kasvatamisele, elatustaseme langus ja keskkonna saastatus (tootjale raske töö, saastunud keskkond, tühjavõitu toidulaud ja raha, mille eest paljutki vajalikkude ei saa). Sellest kõigest on nüüd juba palju kirjutatud ajalehes ning räägitud TV-s ja raadios. Mitmes oktoobrikuu põllumeeste saates olen kuulnud küsimust, kas ja kuidas saaks eesti põllumajandust päästa. Tõsi, valitsusel on nüüd muresid palju rohkem kui kümmekond aastat tagasi ja küllap veelgi suurem kiusatus öelda: lihtsalt töötage paremini.

Selle vestluse tõukeks oli ka Valter Udami artikkel «Viis probleemi» (RH, 20. 10. 1988), mis olevat kirjutatud ENSV Olemnõukogu agrotööstuskompleksi komisjoni põhiseisukohtadest lähtudes. Seal on niisugune lõik: «Meil on kõrgetoodanguline töökari, head loomakasvatatajad ja korralikud laudad olemas. Sellest tulenevalt on Eestis söödakuul toodanguühikule ligi kaks korda väiksem kui riigi teraviljakasvatusprikkonnas. Selle pärast ei ole mitte õige piirata liha- ja piima saaduste müüki väljaspool vabariiki, vaid juurde osta söödateravilja. Realiseerimist me ei saa vähendada, sest siis halvenevad järsult majandite rahaasjad.»

V. Udami konstateerib ilmse rahulolu, et meil on õigus juur-

võimalusi jätta. Meie vabariigis on aga neid näitajaid uhkelt pingutatud, reservid on nüüd napimad kui teistel. Ka töövõiljakuse parandamiseks ei ole märkimisväärsed reserve, igatahes olemasolevate tootmistehnoloogiate puhul mitte. Naiste töö pinget suurendada ei saa. Vastupidi, nende koormatuleks kergendada ja suurfarmides üle minna meestööjõule. Reorganiseerimine on mõõdapäasmatu, ümberkorralduste ajal pole kogutoodangu oluline suurendamine tõenäoline. Praeguste hindadega pole jõusööta juurde vaja tellida.

Maanaisetele, kel on lapsed ja kes leiavad töökoha väljaspool kodu, tuleb võimaldada keskmine töötasu välja töötada 6 tunni- ga praeguse 8—12 asemel. Mehhaniseeritud loomakasvatuse puhul peab lühendatud tööpäev võimaldama perele vajalikkude ülaipidamist teenida. Küllap puhanud inimene suudab toodangu kvaliteeti tõsta, loomade tervist säilitada ja nende keskmist toodangut suurendada paremini kui väga väsinud inimene. Praegune töökorraldus lausa kurnab paljusid loomakasvatatajaid.

V. Udami artikli eeltööd lõigust selgub, et meie vabariigi loomakasvatuse tegelik olukord ei ole ei vabariigi ega Liidu kõrgemalseisvates organites teada. Ja et ka meie agrotööstuskompleksi vastav komisjon on jälle valmis mööda vaatama meie loomakasvatuse kõige valusamat valupunkti — loomakasvatataja töö- ja perekonnaelu tingimustest — ning vastu võtma täiendavat kallist jõusööta liha- ja piimaväljaveo tagamiseks. Uskumatu, aga tõsi.

Tuleks leida teisi teid.